

زبان و ادبیات فارسی

آرایه‌های ادبی : سجع

سجاد فیاض

سجع

در لغت به معنا آواز کبوتر

واژگانی که در پایان دو جمله الی بیش تر می آیند که در وزن یا حروف آخر یا هر دو مشترک هستند.

انواع سجع :

مطرف : که در آخر یا حروف آخر مشترک اند ولی هم وزن نیستند. تاب ، کتاب

متوازن : هم وزن هستند ولی در حرف یا حروف آخر مشترک نیستند. عقل ، چرخ

متوازی : هم هم وزن هم در حروف آخر مشترک اند. کمال ، جمال

- * همه کس را عقل به کمال نماید و فرزند خود به جمال.
- * ملک بی دین باطل است و دین بی ملک ضایع
- * توانگری به هنر است نه به مال ، و بزرگی به عقل است نه به سال.
- * بزرگان گفته‌اند : دولت، نه به کوشیدن است ؛ چاره کم جوشیدن است.
- * الهی به شناخت تو زندگانیم ، به نام تو آبادانیم ، به یاد تو شادانیم و به یافت تو ناتوانیم.
- * سرّ عشق نهفتنی است ، نه پیمودنی و بساط مهر پیمودنی است نه نمودنی.
- * تنی چند متفق سیاحت بودند و شریک رنج راحتو
- * جوانمرد که بخورد بدهد، به از عابد که روزه دارد و بنهد.
- * محبت را غایت نیست ؛ از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست.

۱. نوع سجع‌های موجود در متن زیر، به ترتیب کدام است؟

«یکی را دل از دست رفته بود و ترک جان کرده و مطمح نظرش جایی خطرناک و مظنّه هلاک. نه لقمه‌ای که مصوّر شدی که به کام آید یا مرغی که به دام افتد. باری به نصیحتش گفتند: از این خیال محال تجنّب کن که خلقی هم بدین هوس که تو داری اسیرند و پای در زنجیر.»

(۱) متوازی - مطرف - مطرف - متوازی

(۲) متوازی - مطرف - متوازی - مطرف

(۳) متوازن - مطرف - مطرف - متوازی

(۴) متوازن - متوازی - متوازی - متوازن

۲. در عبارت «فی‌الجملة زبان از مکالمه او درکشیدن قوت نداشتیم و روی از محادثه او گردانیدن مروّت ندانستم که یار

موافق بود و ارادت صادق.» واژه‌های «سجع» کدام است؟

(۱) درکشیدن، گردانیدن / قوت، مروّت

(۲) مکالمه، محادثه / درکشیدن، گردانیدن

(۳) نداشتیم، ندانستم / موافق، صادق

(۴) قوت، مروّت / موافق، صادق

۳. در هر یک از جملات زیر، به ترتیب چه نوع سجعی به کار رفته است؟

(الف) در کتب اخبار و سیر مذکور و مضبوط است و رسایل ارباب فضایل شاهد و مشهود.

(ب) همه به غفلت خفته ایم و به حیرت آشفته.

(پ) مهجور مشتاق را حالتی پدید آمد که جان در گلشن عشرت داشت و دل در آتش حسرت.

(ت) همه را چشم به درگاه تو باز است و دست نیاز به رحمت تو دراز.

(۱) متوازی - مطرف - متوازن - مطرف (۲) متوازن - مطرف - متوازی - مطرف

(۳) متوازی - متوازن - مطرف - مطرف (۴) متوازن - مطرف - مطرف - متوازی

۴. ترتیب توالی ابیات به لحاظ دارا بودن آرایه‌های «واج‌آرایی - ترصیع - تکرار - سجع» به کدام شکل صحیح است؟

(الف) شکرشکن است یا سخن‌گوی من است؟! عنبرذقن است یا سمن‌بوی من است!؟

(ب) ای صاحب کرامت! شکرانه سلامت روزی تفقدی کن درویش بی‌نوا را

(پ) بر مزارم گر گذار آرد ز سر گیرم حیات یا رب! آن عیسی‌نفس‌گر بر مزارم بگذرد

(ت) گو به سلام من آی با همه تندى و جور وز من بیدل ستان جان به جواب سلام

(۱) الف - ت - ب - پ (۲) پ - ب - الف - ت (۳) الف - ت - پ - ب (۴) پ - الف - ت - ب

۵. آرایه‌های مقابل تمام ابیات به جز بیت درست است.

(۱) عشق اندر فضل و علم و دفتر و اوراق نیست	هرچه گفت‌گوی خلق، آن ره ره عشاق نیست (اشتیاق - تکرار)
(۲) چشمم ز دوری تو دور از تو خون فشاند	دور فلک مبادا کاین شربتت چشاند (جناس همسان - جناس ناهمسان)
(۳) رندان سلامت می‌کنند جان را غلامت می‌کنند	مستی ز جامت می‌کنند مستان سلامت می‌کنند (تکرار - سجع)
(۴) دست بردار ز سوداگری و بوالهوسی	دست عشاق سوی دوست دراز است هنوز (واج‌آرایی - جناس)

۶. در همه‌ی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی آرایه‌ی «سجع» به کار رفته است.

- (۱) این جا قبول حیرت است بلکه هنگام رشک و غیرت.
- (۲) جان در گلشن عشرت داشت و دل در آتش حسرت گذاشت.
- (۳) سایه‌ی خود را در کوی یار، رخصت بار نتوان داد.
- (۴) یک دم که از عمر خود شمارم نفسی به کام دل برآرم.

۷. در جمله‌های اول و دوم همه گزینه‌ها به جز آرایه‌ی «سجع» به کار رفته است.

(۱) تنی چند متفق سیاحت بودند و شریک رنج و راحت.

(۲) خواستم تا مرافقت کنم، موافقت نکردند.

(۳) از آن تاریخ ترک صحبت گفتیم و طریق عزلت گرفتیم.

(۴) گمان فضولش نبردند و به یاری قبولش کردند.

۸. در همه‌ی گزینه‌ها به جز آرایه‌ی «سجع» به کار رفته است.

(۱) از اندوه برون نیایید که آماج تیر بلائید.

(۲) با آنان بستیزید که رستگاریتان در آن است.

(۳) چه جای ملامت است که در دیده‌ی من شایسته کرامت است.

(۴) جرعه‌ی اندوه به کامم می‌ریزند و کار را به هم درآمیزند.

۹. در همهی گزینه‌ها به جز آرایه‌ی «ترصیع» به کار رفته است.

۱) نه گردن‌کشان را بگیرد به غور	نه عذرآوران را براند به جور
۲) لعنه الله این عمل را در قفا	رحمه الله آن عمل را در وفا
۳) قدرت کردگار می‌بینم	حالت روزگار می‌بینم
۴) پرورش آموز درون پروران	روز برآرنده‌ی روزی خوران

۱۰. در کدام گزینه صنعت لفظی «سجع» به کار نرفته است؟

۱) اندک‌اندک خیلی شود و قطره‌قطره سیلی	۲) این دلق موسی است مرقع و آن ریش فرعون مرصع
۳) چون به نفس خود هنری ندارد، با خاک برابر است.	۴) قیمت شکر نه از نی است که آن خاصیت وی است.

۱۱- در همه‌ی گزینه‌ها، به‌جز گزینه‌ی آرایه‌ی «سجع» وجود دارد.

(۱) از گلستان بقیّتی مانده بود که کتاب گلستان تمام شد. (۲) بقیّت عمر معتکف نشیند خاموشی گزیند.

(۳) خلاف راه صواب است و نقض رأی اولوالالباب. (۴) ذوالفقار علی در نیام و زبان سعدی در کام.

۱۲- در عبارت «به حکم ضرورت سخن گفتیم و تفرج‌کنان بیرون رفتیم در فصل ربیعی که صولت برد آرمیده بود، اوان

دولت ورد، رسیده» کلمه «سجع» کدامند؟

(۱) سخن و بیرون / صولت و دولت

(۳) گفتیم و رفتیم / آرمیده و رسیده

(۲) صولت و ضرورت / آرمیده و رسیده

(۴) گفتیم و رفتیم / بود و رسیده

۱۳. با توجه به عبارت زیر، دو کلمه هر گزینه به جز گزینه‌ی دارای آرایه‌ی «سجع» است.

«فلان عزم کرده است و نیت جزم که بقیت عمر معتکف نشیند و خاموشی گزیند. تو نیز اگر توانی سر خویش گیر و راه مجانبت پیش».

(۱) عزم - جزم (۲) توانی - خاموشی (۳) نشیند - گزیند (۴) پیش - خویش

۱۴. در همه‌ی گزینه‌ها، به جز گزینه‌ی آرایه‌ی «سجع» مشهود است.

- (۱) صیاد بی‌روزی، ماهی در دجله نگیرد و ماهی بی‌اجل، در خشک نمیرد.
- (۲) نصیحت پادشاهان کردن، کسی را مسلم بود که بیم سر ندارد یا امید زر.
- (۳) با چندین فضیلت که دست راست را هست، خاتم در انگشت چپ می‌کنند.
- (۴) ارادت بی‌چون، یکی را از تخت پادشاهی فروآرد و دیگری را در شکم ماهی، نکو دارد.

۱۵. ترتیب توالی ابیات به لحاظ دارا بودن آرایه‌های «واج‌آرایی - ترصیع - تکرار - سجع» به کدام شکل صحیح است؟

الف) شکرشکن است یا سخن‌گوی من است؟!
ب) ای صاحب کرامت! شکرانه سلامت
پ) بر مزارم گر گذار آرد ز سر گیرم حیات
ت) گو به سلام من آی با همه تندی و جور	عبرذقن است یا سمن‌بوی من است؟!
روزی تفقدی کن درویش بی‌نوا را
یا رب! آن عیسی‌نفس‌گر بر مزارم بگذرد
وز من بیدل‌ستان جان به جواب سلام
(۱) الف - ت - ب - پ (۲) پ - ب - الف - ت (۳) الف - ت - پ - ب (۴) پ - الف - ت - ب	

۱۶. در کدام بیت هر سه آرایه‌ی به‌کار رفته در بیت «شور فرهاد کجا کم شود از پاسخ تلخ / رو تَرش کردن شیرین به

شکر می‌ماند» ذکر شده است؟

(۱) حسن تعلیل - ایهام - سجع	(۲) کنایه - تشبیه - تلمیح
(۳) استعاره - تلمیح - جناس	(۴) تضاد - استعاره - متناقض‌نما